

Ötanazi Üzerine Beyanname*

Austin Flannery, O.P., / Çev. Osman TAŞTAN
Vatikan Basın Bürosu

Giriş

İnsan şahsına ait olan haklar ve değerler bugün tartışılan sorunlar arasında önemli bir yer işgal eder. Bu açıdan, II. Vatikan Ekümenik Konsil'i insan şahsının yüksek şerefini ve özel bir tarzda onun (erkeğin veya kadının) yaşam hakkını samimi bir şekilde tekrar teyit etmiştir. Bu yüzden, Konsil "her ne suretle olursa olsun adam öldürmeyi, soykırımını, kürtajı, ötanaziye, veya kasden intiharı" kınamıştır (Pastoral Constitution, *Gaudium et Spes*, 27).

Yakın geçmişte, İnanç Doktrininin Kutsal Kongregasyon'u, ilaçla çocuk düşürme (*procured abortion*) konusunda Katolik doktrinini bütün müminlere hatırlatmıştır.¹ Kongregasyon, şimdi Kilise'nin ötanaziye ilişkin öğretisini ortaya koymayı uygun görmektedir.

Şu gerçekten doğrudur ki, öğretinin bu alanında, son dönem Papaları ilkeleri açıkladılar ve bu ilkeler tam bir geçerliliğe sahiptir;² ancak tıp

* [İngilizce'ye] Tercüme: Vatikan Basın Bürosu (Vatican Press Office).

1. Declaration on Procured Abortion, 18 Kasım 1974; AAS 66 (1974), ss.730-747.

2. Pius XII, Address to those attending the Congress of the International Union of Catholic Women's Leagues, 11 Eylül 1947: AAS 39 (1947), s.483; *Address to the Italian Catholic Union of Midwives*, 29 Ekim 1951: AAS 43 (1951), ss.835-854; *Speech to the members of*

biliminin son yıllarda kaydettiği ilerleme ötanazi sorununa ilişkin yeni boyutları ön plana çıkarmıştır. Bu boyutlar konuya etik düzeyde daha fazla açıklık kazandırmayı gerekli kılmaktadır.

İnsan yaşamının temel değerlerinin bile sık sık sorgulanma konusu olduğu modern toplumda, kültürel değişim acı çekmeye ve ölüme bakış tarzı üzerinde bir bakıma etkili olmaktadır; dahası, tıp, yaşamı sağlıklı kılma ve belirli şartlarda uzatma yolunda kapasitesini arttırmıştır ki bu da bazen moral problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece, bu durumda yaşayan insanlar, ileri yaşlılık ve ölümün anlamına dair azımsanmayacak bir kaygı duyarlar. Yine onlar kendilerinin veya aynı durumda olan başka insanların acı çekme sürecini kısaltacak olan ve kendilerine göre insan onuruna daha çok yakışan bir "kolay ölüm"ü temin etme hakkına sahip olup olmadıklarını merak etmeye başlarlar.

Bir dizi Psikopos Konferansları bu konuya ilişkin sorunları İnanç Doktrininin Kutsal Kongregasyonu ile münakaşaya açmış bulunmaktadır. Kongregasyon, ötanazinin değişik yönleri üzerine uzmanların görüşlerine başvurduktan sonra, şimdi Psikoposların sorularına, hizmetinden sorumlu oldukları müminlere doğru öğretiyi vermelerine yardımcı olmak ve onlara çok ciddi olan bu konuyla ilgili olarak sivil yetkililere sunabilecekleri fikir unsurlarını vermek için, mevcut Beyanname ile cevap vermeyi arzu etmektedir.

İşbu belgede ortaya konan mütalaalar ilk planda imanlarını ve umutlarını İsa'ya bağlayanların tamamını ilgilendirir ki İsa, yaşamı, ölümü ve dirilişi (*Resurrection*) vasıtasıyla Hristiyan'ın varoluşuna ve özellikle ölümüne Saint Paul'un dediği gibi yeni bir anlam getirmiştir: "yaşarsak yaşamımız Rabb'e, ölürsük ölümümüz Rabb'edir" (*Rom 14:8; cf. Phil 1:20*).

Diğer dinlerin takipçilerine gelince, onların bir çoğu bizimle hemfikir olacaklardır ki Yaratıcı olan, yaşamı veren ve yaşamın Rabb'i olan Tanrı'ya iman etme -onlar bu inancı paylaşıyorlarsa- her insan şahsına yüksek bir onur verir ve ona (erkek veya kadın) saygıyı garanti altına alır.

Umulur ki, bu Beyanname, ideolojik ve felsefî farklılıklarına rağmen, insan şahsının haklarının yine de iyice şuurunda olan iyi niyetli birçok insanın onayına mazhar olur. Bu haklar hakikaten son yıllarda sık sık

the International Office of military medicine documentation, 19 Ekim 1953; AAS 45 (1953), ss.744-754; *Address to those taking part in the IXth Congress of the Italian Anaesthesiological Society*, 24 şubat 1957; AAS 49 (1957), s.146; yine cf. *Address on "reanimation"* 24 Kasım 1957; AAS 49 (1957), ss.1027-1033; Paul VI, *Address to the members of the United Nations Special Committee on the Apartheid*, 22 Mayıs 1974; AAS 66 (1974), s.346; John Paul II: *Address to the Bishops of the United States of America*, 5 Ekim 1979; AAS 71 (1979), s.1225.

Uluslararası Kongreler tarafından yayınlanan beyannameler vasıtasıyla ilan edilmiştir³ ve bu konu her insan şahsının [varlığında] saklı olan haklar sorunu olduğundan, bu hakların evrensel değerini inkar etmek amacıyla din özgürlüğünden veya siyasî çoğulculuktan hareketle birtakım argümanlara başvurmak açık bir şekilde yanlıştır.

İnsan Yaşamının Değeri

İnsan yaşamı bütün iyiliklerin temelidir ve insan[ın] her faaliyetinin ve bütün toplumun zorunlu kaynağı ve şartıdır. İnsanların çoğu, yaşamı kutsal bir şey olarak algılar ve hiç kimsenin yaşamı rıza ile yok etmemesi gerektiği fikrini taşır. Ancak müminler yaşamı daha büyük bir şey olarak, açıkçası Allah'ın sevgisinin bir hediyesi olarak algılar ki insanlar bu hediyeyi muhafaza etmek ve verimli kılmak ile yükümlüdürler. Ve bu son [zikredilen] mütalaa aşağıdaki neticelerin doğmasına yol açmaktadır:

1. Hiç kimse masum bir insanın yaşamına kastedemez. Bunu yaptığı takdirde mutlaka Allah'ın o insana olan sevgisine karşı çıkmış olur, mutlaka temel bir hakkı ihlal etmiş olur ve böylece mutlaka en galiz düzeyde bir cürüm işlemiş olur.⁴

2. Herkes yaşamını Allah'ın planına göre yönetme görevine sahiptir. O yaşam, kişiye daha bu dünyada iken sonuç vermesi gereken, ancak tam anlamıyla ebedî hayatta kemale erecek olan bir nimet olarak emanet edilmiştir.

3. Birinin kendi ölümüne kasten sebep olması veya intihar bu yüzden adam öldürmek kadar yanlıştır; bir kişinin böyle bir eylemi Allah'ın hâkimiyetini ve sevme planını reddetmek olarak değerlendirilecektir. Dahası, intihar yine çoğu kez insanın kendisine olan sevgisini reddetmesi ve yaşamak için mevcut olan doğal içgüdüyü inkâr etmesi, ve komşusuna, değişik topluluklara veya bütün topluma karşı taşıması gereken adalet ve yardım görevlerinden kaçmasıdır -ancak bununla birlikte genelde kabul edildiği gibi, bazen sorumluluğu azaltabilen veya tamamen ortadan kaldıran psikolojik faktörlerin mevcut olduğu durumlar da vardır.

Yine de, intiharı Allah'ın şanı, ruhların kurtuluşu, kardeşine hizmet amacıyla birinin kendi yaşamını ortaya koyması veya tehlikeye atması gibi daha yüce bir sebepten dolayı bir kimsenin yaşamını feda etmesi durumundan çok açık bir şekilde ayırt etmek gerekir. (cf. *Jn* 15:14).

3. Özellikle hasta ve ölmekte olan kişinin hakları üzerine Avrupa Konseyi Parlamenter Assamblesi'nin XXVII. Olağan Oturumundaki Tavsiyeler, Recommendation, 779 (1976) akla gelir; cf. Sipeca, No.1, Mart 1977, ss.14-15.
4. Mevcut konu ile ilgili olmayan özel mütalaaaları da alakadar eden idam cezası ve savaş proplemlerini tamamen bir kenara bırakıyoruz.

Ötanazi

Ötanazi sorununun gereği gibi ele alınması için, önce kullanılan kelimeleri tanımlamak gerekir.

Etimolojik olarak konuşacak olursak, eski zamanlarda *ötanazi* aşırı acı duymaksızın *kolay* bir *ölüm* anlamına geliyordu. Günümüzde kelimenin bu orijinal anlamının düşünülmesi artık söz konusu değildir, ancak daha çok [ötanaziden] hastalığın acısını veya nihai acıyı azaltan ve bazen de yaşamı zamanı gelmeden önce yok etmek tehlikesini içeren bir tıbbî müdahale anlaşılmaktadır. Nihai olarak, *ötanazi* kelimesi çok daha özel bir anlamda, aşırı acı çekmeye son vermek veya anormal bebekleri, zihinsel hastaları veya çaresiz hastaları ailelerini veya toplumu çok ağır bir yük altına sokacak bir biçimde muhtemelen uzun yıllar sürecek olan perişan bir yaşam sürdürmelerinden kurtarmak amacıyla "merhameten öldürme" anlamında kullanılmaktadır.

Bu yüzden bu belgede [ötanazi] kelime[si]nin hangi anlamda kullanıldığını açıkça ifade etmek gerekir.

Ötanazi ile, çekilen bütün acının sona ermesi amacıyla, kendiliğinden veya amaçlı olarak ölüme yol açan bir eylem veya bir ihmal anlaşılır. Ötanazi'nin referans terimleri bu yüzden iradenin maksadında ve kullanılan metotlarda bulunacaktır.

Bir kez daha sıkı bir şekilde ifade etmek gerekir ki, hiç bir şey ve hiç kimse hiç bir surette masum bir insanın, bir fetüs veya bir embriyo olsun, bir çocuk veya bir yetişkin olsun, veya yaşlı bir kişi olsun, veya çaresiz bir hastalıktan acı çeken biri olsun, veya ölmekte olan bir kişi olsun, öldürülmesine izin veremez. Dahası, hiç kimse bu öldürme eylemini kendisine (erkek veya kadın) karşı veya başkasına karşı, veya kendisine emanet edilen bakmakla yükümlü olduğu bir diğer kişiye karşı olsun, talep etmeye meşru değildir, ve ne de o (erkek veya kadın) [böyle bir ölüme] açıkça veya üstü kapalı olarak rıza gösteremez. Ne de hiç bir otorite meşru olarak böyle bir eylemi tavsiye edebilir veya izin verebilir. Çünkü bu, İlahî yasayı ihlal etme, insan şahsının onuruna karşı işlenen bir suç, yaşama karşı işlenen bir cinayet ve insanlığa karşı bir saldırı meselesidir.

Vukuu muhtemeldir ki, gittikçe devam eden ve dayanılmaz acı ile, derin kişisel veya diğer nedenlerle, insanlar meşru bir şekilde kendileri için ölümü isteyebileceklerine veya bunu başkaları için temin edebileceklerine inanmaya sevk olunmuş olabilirler. Her ne kadar bu durumlarda bireyin suçu azalmış olabilir veya [suçu] hiç olmayabilirse de, yine de vicdanın belki de iyi niyetle düştüğü bu hatalı yargı, bizatihî her zaman reddedilmesi gereken bir şey olan bu öldürme eyleminin doğasını değiştirmez. Bazen ölümü isteyen çok ağır

hastaların feryatları, ötanazi için gerçek bir arzuyu ima ettiği şeklinde anlaşılmalıdır; hakikatte, bu durum hemen hemen her zaman, yardım ve sevgi için acı içerisinde yapılan bir feryat örneğidir. Hasta bir kişinin ilaç dışında muhtaç olduğu şey sevgidir, hasta kişinin etrafının kendisine yakın olan kimselerle, ebeveyniyle, çocuklarıyla, doktorlar(ı) ve hemşirele(riy)le sarılabileceği ve sarılması gereken insanî ve doğaüstü bir sıcaklıktır.

Hristiyanlar İçin Acı Çekmenin Anlamı ve Ağrı Kesicilerin Kullanımı

Ölüm her zaman dayanılmaz acıları müteakiben dramatik şartlarda gelmez. Ne de biz sadece aşırı örnekleri düşünmeliyiz. Birbirini teyit eden sayısız deliller şu sonuca yol açıyor: Doğanın kendisi sağlığı tamamen yerinde olan bir kişi için korkunç derecede acı olacak ayrılıkları ölüm anında daha katlanılabilir bir hâle getirmiştir. Bu yüzden, durum şudur: Süregiden bir hastalık, ileri yaşlılık veya bir yalnızlık veya ihmal hâli ölümü kabul etmeyi kolaylaştırıcı psikolojik şartları doğurabilir.

Yine de şu bir hakikattir ki, çoğu kez aşırı ve uzun süren acı çekmeyi takip eden veya acı çekmekle birlikte gelen ölüm, insanları doğal olarak kaygılanmaya sevkeden bir şeydir.

Bedenî olarak acı çekmek, kesinlikle insan doğasının kaçınılmaz bir unsurudur; biyolojik düzeyde bu, faydasının inkâr edilemeyeceği bir uyarıdır; ancak bu, insanın psikolojik yapısını etkilediği için, çoğu kez kendi biyolojik faydasını aşar ve böylece [duyulan acı] o kadar aşırı bir hâl alır ki neye mal olursa olsun onu yok etmek yolunda bir isteğin oluşmasına yol açar.

Ancak Hristiyan öğretisine göre, acı çekmenin ve özellikle de yaşamın son anlarındaki acının, Allah'ın kurtuluşa erdirme planında özel bir yeri vardır; bu durum hakikaten İsa'nın ızdıraplarını paylaşma ve onun Baba'nın iradesine itaat etmede sunduğu kurtarıcı fedakarlık ile birleşmesidir. Bu yüzden, bazı Hristiyanlar çektikleri acının en azından bir kısmını gönüllü olarak kabul etmek ve böylece bilinçli bir şekilde, çarmıha gerilen İsa'nın acılarına ortak olmak için, ağrı kesicilerini azaltmayı tercih ederlerse şaşırılmamak gerekir (cf. *Mt* 27:34). Ancak yine de kahramanca bir davranış tarzını bir genel kural olarak empoze etmek düşüncesizlik olur. Bilakis, insanî ve Hristiyanî basiret, hasta insanların çoğuna acılarını dindirecek veya bastırabilecek ilaçların kullanımı, hatta bu [ilaçlar] bir yan etki olarak yarı-şuur haline veya şuur halinde bir azalmaya neden olsa bile, tavsiye eder. Kendilerini ifade edecek durumda olmayanlara gelince, makul bir şekilde tahmin edilebilir ki onlar bu ağrı kesicileri kullanmayı ve onları doktorun tavsiyesine göre tatbik etmeyi arzu ederler.

Ancak, ağrı kesicilerin yoğun kullanımı meşakkatsiz değildir, çünkü alışkanlık yapma olgusu, genel olarak onların etkisini sürdürmek için dozajı arttırmayı gerekli kılar. Bu noktada Pius XII'nin, kendisine soru yönelten bir grup doktora cevaben yaptığı, bütün geçerliliğini koruyan açıklamayı hatırlatmak yerinde olur: "ağrının ve şuur halinin narkotiklerin... kullanımı suretiyle bastırılması dinî ve ahlâkî açıdan doktor ve hasta için (hatta ölüme yaklaşırken ve narkotiklerin kullanımının yaşamı kısaltacağı önceden farkedilmesi durumunda) caiz midir?" [sorusuna karşı] Papa şöyle dedi: "Başka hiçbir çare yoksa ve eğer mevcut şartlarda bu, diğer dinî ve moral vecibeleri yerine getirmeyi engellemiyorsa, evet".⁵ Bu durumda ölümün makul bir [oranda] riski alınmış ise de, tabii ki ölüm hiç bir surette amaçlanmamış ve talep edilmemiştir; buradaki niyet basit olarak tıpta mevcut bulunan ağrı kesicileri [ilacın] amacı için kullanarak ağrıyı etkin bir şekilde dindirmektir.

Ancak, şuur hâlinin yok olmasına yol açan ağrı kesicilerin özel bir alaka ile ele alınması gerekir. Çünkü, bir kişi sadece kendi moral ve ailevî vecibelerini yerine getirmeye muktedir olmak durumunda olmamalı; o aynı zamanda kendisini tam bir şuur içerisinde İsa ile buluşmaya da hazırlamak durumunda olmalıdır. Böylece Pius XII uyarıyor: "Ciddî bir sebep olmaksızın, ölmekte olan kişiyi şurudan mahrum bırakmak doğru değildir".⁶

İlaçlara Başvurmada Gereken Oran

Günümüzde, ölüm anında, bir suiistimal şeklini alabilme tehdidini taşıyan teknolojik bir tutuma karşı hem insanın onurunu ve hem de Hristiyanî yaşam kavramını korumak çok önemlidir. Böylece, bazı insanlar "ölme hakkı"ndan söz ederler ki bu bir kimsenin kendi eliyle veya başkasının aracılığı ile kendisinin dilediği gibi ölümü temin etme hakkı anlamına gelmeyen bir ifadedir, ancak sözkonusu olan [şey], insanî ve Hristiyanî bir onur ile huzur içerisinde ölme hakkıdır. Bu bakış açısından hareketle, terapötik yolların kullanılması bazen problemlerin ortaya çıkmasına yol açabilir.

Sayısız vak'alarda, durumun karmaşıklığı, etik ilkelerin uygulanacağı biçime dair kuşkular doğuracak boyutta olabilir. Nihâî analizde, moral vecibelerin ve vak'anın çeşitli yönlerinin ışığında karar vermek ya hasta kişinin vicdanına veya hasta kişi adına konuşmaya yetkili olan kimselere veya doktorlara kalmaktadır.

5. Pius XII, *Address of 24 February 1957*: AAS 49 (1957), s.147.

6. Pius XII, *ibid.*, s.145; cf. *Address of 9 September 1958*: AAS 50 (1958), s.694.

Herkes kendi sağlığını gözetmek veya bu gözetimi başkalarından istemek/beklemek yükümlülüğüne sahiptir. İşi hastayı gözetmek olan kimseler bunu bir görev bilinci ile yapmalıdır ve gerekli veya faydalı gözüken çareleri uygulamalıdır.

Ancak, bütün hâllerde mümkün olan bütün çarelere başvurmak gerekir mi?

Geçmişte, ahlâkçılar [bu soruya] bir kimsenin hiç bir durumda "olağanüstü" çarelere başvurmak zorunda olmadığı şeklinde cevap verdiler. Bir ilke olarak hâlâ iyi olan bu cevap, ["olağanüstü"] terimin[in] ne demek olduğunun tam olarak belirli olmaması ve hastalığı tedavi etme konusunda kaydedilen hızlı ilerleme dolayısıyla, bugün belki yeteri kadar açık değildir. Bu yüzden bazı insanlar, "orantılı ve "orantısız" çarelerden söz etmeyi tercih ederler. Her hâlükârda, uygulanacak olan tedavi türünü, onun karmaşıklık düzeyini veya riskini, onun maliyetini ve onu uygulama imkânlarını incelemek suretiyle ve bu unsurları beklenebilen sonuçlar ile karşılaştırarak, hasta kişinin durumunu ve onun gerek fizikel gerekse manevi gücünü de gözönüne alarak, [başvurulacak] çareler hakkında doğru bir karar vermek mümkün olacaktır.

Bu genel ilkelerin uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla aşağıdaki açıklamalar [da] ilave edilebilir:

- Başka yeterli hiç bir çare yoksa, hastanın rızası ile, en ileri tıbbî teknikler ile sağlanan çarelere, hatta [bu çareler] hâlâ deneme aşamasında olup ve belirli bir risk taşıyor değilse de, başvurmak caizdir. Bunları kabul etmekle, hasta, insanlığa hizmet adına cömertlik bile gösterebilir.

- Yine hastanın rızası ile, sonuçlar beklentileri yeteri kadar karşılamayınca, bu çareleri tatbik etmeyi durdurmak caizdir. Ancak böyle bir kararı vermek için, hastanın ve hastanın ailesinin makul dilekleri ve yine konunun özellikle uzmanı olan doktorların tavsiyeleri göz önüne alınmak zorundadır. Doktorlar, özellikle araçlara ve personele yapılan yatırımın tahmin edilen sonuçlarla orantısız olduğuna hükmedebilirler; onlar yine uygulanan tekniklerin hastayı, [sözkonusu] tekniklerden sağlayacağı yararlar ile orantısız bir şekilde [aşırı] sıkıntı ve acı çekmeye maruz bırakacağı yargısına varabilirler.

- Tıbbın sağladığı normal çareleri o an için tatbik etmek de caizdir. Bu yüzden, hiç kimse, [tıbben] kullanılmakta olan ancak risk içeren ve tahammülü zor olan bir tekniğe başvurmaya mahkum edilemez. Bu şekildeki bir [riskli tedaviyi] reddetme, intihara denk bir şey değildir; tam aksine bu, insanî bir durumun kabul edilişi olarak veya beklenen sonuçlarla orantısız bir tıbbî prosedürün uygulanmasını önleme dileği olarak veya

aileye ya da topluma çok aşırı masraf yüklememe arzusu olarak değerlendirilmelidir.

- Kaçınılmaz ölüm uygulanan çarelere rağmen çok yaklaştığı zaman, sadece sıkıntılı ve tahammülü zor bir yaşamı uzatmaya yarayacak olan tedavi biçimlerini reddetmeye, benzer durumdaki bir hastaya normal şartlarda uygulanan gözetim durdurulmadığı sürece, karar vermek vicdanen caizdir. Bu gibi durumlarda, doktorun tehlikedeki kişiye yardım edememe şeklinde bir suçluluk duygusuna kapılması için bir neden yoktur.

Sonuç

Bu Beyanname'nin içerdiği kurallar/normlar, Yaratıcı'nın planına göre insanlara hizmet etmeye yönelik derin bir arzudan mülhemdir. Yaşam Allah vergisidir ve öte yandan ölüm kaçınılmazdır; bu yüzden, ölüm anının gelişini hiç bir surette hızlandırmadan, ölümü tam bir sorumluluk ve onur ile kabul edebilmemiz gerekir. Şu bir gerçektir ki ölüm bizim yeryüzüne ilişkin olan varlığımızın sona erdiğini gösterir, ancak aynı zamanda o ölümsüz yaşama kapı açar. Bu yüzden, herkesin insanî değerler ışığında kendisini bu olaya hazırlaması gerekir, ve Hristiyanların ise iman ışığında daha da çok hazırlanması gerekir.

Tıp mesleğinde çalışanlara gelince, onlar, hastaya ve ölmekte olan kişiye yarayabilecek bütün niteliklerini sunmak için hiç bir çareyi ihmal etmemelidirler; ancak yine onlara [hastalara] kalbî yardım ve sınırsız nezaket yoluyla sağlanan rahatlığı vermenin ne kadar çok gerekli olduğunu [da] hatırlamalıdır. İnsanlara olan bu tarz hizmet Rabb İsa'ya da hizmettir ki o şöyle demiştir: "benim kardeşlerimden en sıradan biri için yaptığın bir şeyi, [aslında] benim için yapmış olursun" (Mt 25:40).